

Recenzijos

Prof. Aldona [Gaigalaitė](#), Jūratė [Žemaitienė](#).

Juozas [Purickis-Vyngantas](#). Vilnius: Vilniaus knyga, 2004, 410 p.

Nepriklausomybės metais Lietuvos istoriografijoje vis labiau įsigilinama į sritį, anksčiau buvusią vien emigrantų istorikų prerogatyva, – politines tarpukario veikėjų biografijas. Asmenims, kūrusiems valstybę, lėmusiems jos politinę bei socialinę raidą XX a. pirmojoje pusėje, skiriami straipsnių rinkiniai, monografijos. Tai nėra lengvas žanras – autorius turi būti ne tik gerai susipažinęs su tyrinėjamo laikotarpio politiniu, socialiniu, kultūriniu gyvenimu, bet ir suprasti savo herojaus vaidmenį to meto įvykiuose, išvengti pagundos jį pernelyg sureikšminti arba nutylėti klaidas.

2004 m. vasaros pradžioje išėjusi žinomos istorikės prof. Aldonos [Gaigalaitės](#) ir žurnalistės Jūratės [Žeimantienės](#) knyga apie dr. Juozą [Purickį](#) papildė jau gana gausią istoriografiją apie tarpukario Lietuvos politikus, visuomenės veikėjus. Kai kurios ryškiausios asmenybės yra sulaukusios ne vieno, bet kelių biografų dėmesio. Tiesa, apie J. [Purickį](#) to pasakyti negalima: išsami jo biografija vis dar nebuvo parašyta.

Kuo pirmiausiai intriguoja skaitytoją žymiųjų asmenų biografijos? Karjeros sėkmė (gyvenimu „viršūnėse“), asmeninio gyvenimo dramomis, elgsena svarbiausiomis tautos ar valstybės gyvenimo akimirkomis, politiniu svoriu? Kiekvienas skaitytojas tokiose knygose tikriausiai ieško sau įdomių puslapių. J. [Purickio](#) biografija, atrodytų, tinkama šiam žanrui – herojus buvo iškopęs į politinį olimpą ir priverstas jį palikti („sacharino“ byla), išgyveno asmeninę dramą (ekskunigas), priklausė tik „valdžios partijoms“ (pradėjęs politinę karjerą kaip krikščionis demokratas, vėliau prisišliejo prie tautininkų). Taigi tiriami įdomaus likimo žmogaus gyvenimo istorija.

Knyga kiek neįprasto turinio. Ją sudaro keletas skyrių, kuriuose analizuojama pagrindinės J. [Purickio](#) veiklos sritys: politinis, mokslinis bei publicistinis darbas. Prof. A. [Gaigalaitės](#) plunksnai priklauso J. [Purickio](#) biografinis „karkasas“, politinės, visuomeninės veiklos bei mokslinio palikimo analizė, jos marčios J. [Žeimantienės](#) – J. [Purickio](#) publicistikos ir publicistikos apie jį patį pristatymas. Tačiau šie skyriai sudaro tik mažesnę turinio dalį, kita apima kruopščiai suregistruotą J. [Purickio](#) bibliografiją (beveik 1200 pozicijų) ir storą pluoštą jo straipsnių, surinktų iš 3–4-ojo dešimtmečio krikščio-

nių demokratų bei tautininkų periodikos. Taigi knyga yra ne tik biografijos tyrimas, bet ir šaltinis. Jos tekstas gausiai iliustruotas nuotraukomis ir tarpukario periodikoje spausdintais šaržais, karikatūromis.

Be abejo, knyga skirta specialistams, – A. [Gaigalaitė](#) be jokio gailesčio „įmeta“ skaitytoją į Pirmojo pasaulinio karo lietuvių diplomatijos, politinių įvykių verpetą, kur sukasi gausybė pavardžių, veikia galybė organizacijų, viena po kitos vyksta jų organizuojamos konferencijos ir t.t. Būtent šis verpetas išmušė Šveicarijoje studijavusį J. [Purickį](#) iš taikos metais pasirinktų gyvenimo vėžių. Matyt, tuomet nutolo nuo pastoracinio ir mokslinio darbo, kuriam taip ilgai ruošėsi. Jis dalyvavo visuose užsienyje vykusiuose Lietuvos valstybės atkūrimo 1915–1918 m. įvykiuose, nors ir nebuvo centrinė jų figūra. Dr. J. [Purickio](#) pavardė – ir tarp pirmųjų besikuriančios Lietuvos diplomatų, ir tarp Lietuvos Valstybės Tarybos ir Steigiamojo Seimo narių.

Aukščiausias J. [Purickio](#) pasiektas postas buvo užsienio reikalų ministro portfelis Kazio [Griniaus](#) vyriausybėje. Nors jį išlaikė neilgai (1920 m. birželio–1921 m. gruodžio mėn.), tačiau jis sėkmingai susidorojo su užduotimis pasiekti tarptautinio Lietuvos valstybės pripažinimo *de jure*, rūpinosi Vilniaus ir Klaipėdos kraštų prijungimu prie Lietuvos. Dėl spekuliacijos bylos atsistatydinęs iš ministro pareigų, J. [Purickis](#) po kelerių metų trumpam dar buvo grįžęs į gana aukštus vyriausybinius – URM Ekonomikos ir Teisių ir administracijos departamentų direktoriaus – postus. Vėliau pasinėrė į žurnalistiką, visuomeninę veiklą. Netikėtai mirė 1934 m., išgyvenęs vos 50 metų.

Surinkusi gausybę faktinės medžiagos, biografijos autorė patikslino kai kuriuos istoriografijoje kartojamus klaidingus faktus (pavyzdžiui, apie J. [Purickio](#) datą ir gimimo vietą; ypač įdomios pastabos apie kaltinimą H. [Senkevičiaus](#) ir I. [Paderevskio](#) šalpos fondui nepagrįstumą (p. 24), būtent – jei lenkų fondas neignoravo lietuvių, tai turėjo būti išties istorinė intriga, sužlugdžiusi dviejų tautų atstovų bendradarbiavimą).

Dauguma politikų, žymiųjų visuomenės veikėjų buvo ir yra kontroversiškos, spalvingos asmenybės. Nesant asmeninių atsiminimų, dienoraščių, sunku suvokti jų poelgius, motyvaciją. Rašydama J. [Purickio](#) biografiją, autorė dažniausiai vengia jo veiklą, politines iniciatyvas vertinti; nėra ir šiaip jau moksliniame darbe įprastų išvadų, nors biografinei knygai jos nebūtinės. Atsargiai, neutraliu tonu parašyta knyga vis dėlto palieka skaitytojui daug neatsakytų klausimų. J. [Purickio](#) likimas rodytų jį buvus gyvenimo aplinkybių tėkmei pasidavusią asmenybę – tai jos tikriausiai vertė kelis kartus peržiūrėti esminius savo įsitikinimus. Jis sėkmingai baigė tris dvasines mokyklas (Kauno seminariją, Peterburgo dvasinę akademiją ir Freiburgo kata-

likų universitetą), buvo išventintas kunigu, tačiau pastoracinio darbo nedirbo; apgynė daktaro disertaciją, bet vėliau istorijos mokslu nesidomėjo, nedėstė aukštosiose mokyklose ir nerašė mokslo darbų. Kaip valstybės veikėjas, dr. J. Purickis galbūt gana ilgai neįsivaizdavo su kitomis valstybėmis nesusijusios, nepriklausomos Lietuvos ateities (taip galima paaiškinti jo pritarimą gana pavojingiems politiniams eksperimentams: Uracho – Mindaugo II monarchijos idėjai, 1920–1921 m. Hymanso projektui). Jis ilgai buvo krikščionių demokratų sparne, formavo jų politinę liniją, rašė Konstituciją, bet po gruodžio 17 d. perversmo, kaip jau minėta, užsiangažavo kaip A. Smetonos šalininkas (1930 m. išėjusioje knygoje „Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis“ būtent jis parašė skyrių apie perversmo būtinybę ir naudą). Matyt, pastarųjų metų Lietuvos politinio gyvenimo patirtis sustiprino dėmesį politikų „viešųjų ir privačių interesų konfliktui“, todėl išvydus daugiaaukščio J. Purickio namo nuotrauką (p. 83) iš karto kyla klausimas, kiek galėjo kainuoti anuomet tokia statyba, ar tikrai valdininko ir žurnalisto atlygis leido jai sukaupti tiek santaupų?

Kaip ir visose knygose, šioje irgi galima šį bei tą papildyti, patikslinti. Pavyzdžiui, J. Purickio žmona Elena, su kuria jis susituokė Maskvoje, buvo stačiatikė, gimusi Chersone 1901 m. gegužės 21 d. Mergautinė jos pavardė buvo Polivoda; 1918 m. ji ištekėjo Chersone už stačiatikio Vladimiro Skriabino, su kuriuo 1926 m. išsiskyrė (tais pačiais metais gruodžio 20 d. susituokė civiline santuoka su J. Purickiu). Po vyro mirties E. Purickienė, matyt, nemažai laiko skyrė religiniams ieškojimams, lankėsi Rytų apeigų vuskupo Petro Būčio apologetinėse paskaitose ir 1937 m. lapkritį Kauno Švč. Sakramento bažnyčioje buvo jo prijungta prie Katalikų Bažnyčios¹.

Būtina patikslinti, kad arkivyskupas Jurgis Matulaitis mirė ne 1934 m. (žr. p. 86), bet 1927-aisiais. Tiesa, 1934 m. jo palaikai Kaune buvo ekshumuoti ir pergabenti į Marijampolę.

Atkreiptinas dėmesys į kai kuriuos netiksliai vartojamus terminus (J. Žeimantienės tekstuose): negalima Žemaičių kunigų seminarijos ir Peterburgo dvasinės akademijos vadinti „katalikų katechetinėmis mokyklomis“ (p. 131), t.y. tokiomis, kuriose mokyta katekizmo. Taip pat netikslu rašyti „<...>Šv. Raštą, Evangelijas <...>“ (ten pat), nes Evangelijos ir yra Šventasis Raštas. Ką reiškia „pigus, supaprastintas katechetizmas“ (p. 8)? A. Gaigalaitės teisingai rašoma P. Būčio pavardė J. Žeimantienės tekste ir asmenvardžių rodyklėje klaidinga – „P. Bučys“ (p. 119–120).

¹ Vyskupo P. Būčio 1937 m. lapkričio 22 d. raštas Kauno arkivyskupijos Metrikų skyriui, LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 22, l. 37.

J.Purickio pavardė, taip dažnai minima istorikų darbuose, enciklopedijose politinių įvykių kontekste, įvairių organizacijų, leidinių redakcijų bei bendradarbių sąrašuose, įgijo asmeninius bruožus. Taigi tapo ryškesnis ir istorinio laikotarpio paveikslas. Recenzuojamoji knyga – profesionalus, kompetentingai atliktas darbas. Šiuo tyrimu domėsis ne tik istorikai. Berods dar labiau nei valstybei J.Purickis nusipelnė žurnalistikai. Abi autorės plačiai rašo apie dr. J.Purickio-Vyganto darbą laikraščių redakcijose, Žurnalistų sąjungoje. Tai įdomus, spalvingas tarpukario žurnalistikos istorijos puslapis.

Dr. Regina Laukaitytė